

מצוה ל"ה - שמן המשחה

מצוה ל"ה היא שצונו שיהיה לנו שמן עשוי על מתכונת המיוחד, מוכן למשוח בו כהן גדול שיתמנה, כמו שאמר "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה". וממנו ימשחו קצת המלכים כמו שהתבאר בתלמוד בדין מצוה זו. וכבר נמשה בו המשכן וכל כליו, לא ימשחו בו הכלים לדורות, כי בבאור אמרו בספרי שבמשיחתן של אלו, רוצה לומר כלי המשכן, הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא, אמר יתעלה יתברך שמו "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם". וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק קמא מכריתות.

פירוש המצוה

מצוה ל"ה היא שצונו - כל בית ישראל - שיהיה לנו שמן עשוי על מתכונת המיוחד, כפי שמבואר בתורה בפרשת "קח לך פְּשִׁמִים ראש", שמות ל', כ"ב ואילך. ויהיה השמן הזה מוכן למשוח בו כל כהן גדול שיתמנה, כמו שאמר (ויקרא כ"א, י'): "וְהִכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֵיו אֲשֶׁר יוּצֵק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה". וממנו - מן השמן הזה ימשחו גם קצת המלכים - רק מלכי בית דוד, ואין מושחין מלך בן מלך אלא אם כן נחלקן על המלכות, כמו שהתבאר בתלמוד בדין מצוה זו - ובמהדורת הרב קאפח ובמהדורת פרנקל השמיטו המילה "בתלמוד", ומכל מקום גם בתלמוד התבאר (כריתות ה' ע"ב). וכבר נמשח בו המשכן וכל כליו - אלו כלים שעשה משה, שמשיחתן מקדשתן, אבל לא ימשחו בו הכלים לדורות, כי בבאור אמרו בספרי (נשא, מ"ד), על הפסוק (במדבר ז', א'): "וַיִּמְשְׁחֵם וַיְקַדְּשׁ אֹתָם", שבמשיחתן של אלו, רוצה לומר כלי המשכן שמשח משה רבנו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא ועבודתן מחנכתן. אמר יתעלה יתברך שמו (שמות ל', ל"א): "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם" - ומכאן לשון המצוה שיהיה לנו שמן. ומשה עשה השמן והוא הנשאר לדורות, וזה שאמר הכתוב "יהיה זה לי לדורותיכם", על שמן שעשה משה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק קמא מכריתות.

מקורות המצוה בתורה

שמות ל', כ"ב-ל"ג

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֵרֶדְדִים מֵאֹת וּקְנִימָן בְּשֵׁם מִחְצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמְאֹתָיִם וּקְנֵה בְשֵׁם חֲמִשִּׁים וּמְאֹתָיִם. וְקָדְהָ חֲמֵשׁ מְאֹת בְּשֵׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זֵית הֵינִי. וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ רִקְח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רִקְח שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה. וּמִשְׁחָתָּ בּוֹ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת. וְאֶת הַשְּׁלֵחָן וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַמִּנְכָּה וְאֶת כְּלָיָהּ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַכִּיֹּר וְאֶת כָּנּוֹ. וְקִדְשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים כָּל הַנִּגְעַע בָּהֶם יִקְדָּשׁ. וְאֶת אֹהֶרֶן וְאֶת בְּנָיו תִּמְשַׁח וְקִדְשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי. וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבַּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם. עַל בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִיָּסַךְ וּבַמִּתְּכָנֹתוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כִּמְהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לְכֶם. אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כִּמְהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זֶר וְנִכְרַת מֵעַמִּי.

ויקרא כ"א, י'

וְהִכֵּהֶן הַגְּדוֹל מֵאֲחֵיו אֲשֶׁר יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמֵלֵא אֶת יָדוֹ לְלִבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרֹעַ וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם.

במדבר ז', א'

וַיְהִי בַיּוֹם כָּלוּת מִשֶּׁה לְהִקְיָם אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כְּלָיו וַיִּמְשַׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם.

העניינים המתבארים במצוה

ההגדרות השונות למצוה: האם המצוה לעשות שמן או שיהיה שמן או למשוך בשמן. המקור להגדרות השונות בפסוקים. הענין המיוחד בעשיית שמן המשחה. שמן שעשה משה רבינו משמש לדורות. תכלית השמן היא המשחה.

אלו דברים צריכים משיחה: משיחת כהן גדול היא עיקר המצוה, ונלווה לו גם מלך. כלים שעשה משה משיחתן מקדשתן. הגדר של כלי המקדש לדורות.

משיחת מלך: הלכות מיוחדות למשיחת מלך. משיחת מלך הרי היא חידוש.

כהן משוח מלחמה: הרמב"ם השמיט דינו בספר המצוות ובמנין הקצר.

"קח לך בשמים ראש": שמן המשחה מקומו גבוה מעל גבוה. שייך הוא אל הראש.

ההגדרות השונות למצוה

בספר המצוות כתב הרמב"ם:

מצוה ל"ה היא שצונו שיהיה לנו שמן עשוי על מתכונת המיוחד, מוכן למשוח בו כהן גדול שיתמנה... אמר יתעלה יתברך שמו "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם".

במנין הקצר שעל סדר ספר המצוות שינה הרמב"ם את ההגדרה וכתב (בדפוסים מדויקים):

למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה שנאמר "שמן משחת קדש יהיה זה"¹.

וברמזי המצוות שעל סדר הלכות הי"ד החזקה בריש הלכות כלי המקדש והעובדים בו הוסיף הגדרה שונה וכתב:

לעשות שמן המשחה.

ובדומה לזה כתב ביד החזקה בהלכות כלי המקדש והעובדים בו פ"א ה"א:

מצות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו שנאמר "ועשית אותו שמן משחת קדש".

יש להבין את סיבת השינויים, משמעותם והתאמתם לחיבור בו נאמרו.

מקור ההגדרות בפסוקים

פסוקי שמן המשחה כוללים בתוכם את ההגדרות השונות (שמות ל', כ"ב-ל"א):

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֵרֶרֶךְ חֲמֹשׁ מֵאוֹת וְקִנְיָן בְּשֵׁם מִחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמְאֹתָיִם וְקִנְיָה בְּשֵׁם חֲמִשִּׁים וּמְאֹתָיִם. וְקָדְהָ חֲמֹשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זֵית הַיַּיִן. וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ וְקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֶקַח שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ יְהִיָּה. וּמְשַׁחַת בּוֹ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת. וְאֶת הַשְּׁלֵחָן וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַמִּנְבֵּחַ וְאֶת כָּלִיָּהּ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַכִּיּוֹר וְאֶת כְּנֹוֹ. וְקִדְשָׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים כָּל הַנִּגְעָ בָהֶם יִקְדָּשׁ. וְאֶת אֹהֶרֶן וְאֶת בְּנָיו תְּמַשַּׁח וְקִדְשָׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי. וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ יְהִיָּה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם.

נאמר בתורה: "ועשית אותו שמן משחת קדש", ומכאן "מצות עשה לעשות שמן המשחה".

¹ הוסיף מילת "זה" להדגיש שמדובר בפסוק "ואל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם", ולא בפסוק "שמן משחת קדש יהיה", שכן פסוק זה נאמר למשה רבנו והרמב"ם בחר בפסוק המדבר לבני ישראל. על כן גם לא נקט בפסוק "ומשחת בו", אף שההגדרה היא למשוח, שכן גם זה נאמר למשה, וכן "ואת אהרן ואת בניו תמשח", והמצוה הלא היא לכל בני ישראל, לכן נקט בפסוק שנאמר לכל ישראל (ועי' לקמן בפסקא "למשוח", עמ' רעא).

נאמר בתורה: "שמן משחת קדש יהיה", ונאמר: "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדרתיכם", ומכאן "שציוונו שיהיה לנו שמן".
 נאמר בתורה: "ומשחת בו...", ונאמר: "ואת אהרן ואת בניו תמשח", ומכאן "למשוח כהנים גדולים".
 יש להתבונן במשמעות המיוחדת לכל הגדרה, ומתוך כך בשייכותה למקום בו נאמרה.

"לעשות שמן המשחה"

בשורש עשירי משרשי ספר המצוות כתב הרמב"ם:

השרש העשירי שאין ראוי למנות ההקדמות אשר הם לתכלית אחת מן התכליות. דע כי פעמים יבאו צוויים בתורה ואותם הצוויים אינן מצוה אבל הם הקדמות לעשות המצוה, כאילו הוא מספר איך ראוי שתיעשה המצוה ההיא... וכן "קח לך בשמים ראש" לא יימנה, ואמנם יימנה הצווי שצוה שנמשח כהנים גדולים ומלכים וכלי הקדש בשמן המשחה המתואר.

וכתב על זה "קנאת סופרים":

ויש מקום לדקדק בדברי הרב דלכאורה דבריו כסותרין אלו לאלו, ממה שכתב כאן למה שכתב בחיבור הי"ד בפ"א מהל' כלי בית המקדש וז"ל, מצות עשה לעשות שמן המשחה שיהא מוכן לדברים שצריכים משיחה בו שנאמר "ועשית אותו שמן משחת קדש"... והתירוץ לזה שהתחלת המצוה הוא אותו מעשה הקודם שהוא הכרחי לה דכיון שאי אפשר לקיים המצוה כתיקונה מבלעדיו, הרי הוא כלול עם המצוות, ולפי זה אותן הקדמות והצעות שזכרנו הם חלקים מהמצוה ולא יבואו בחשבון אלא תשלומי המצוה שהן תכלית הציוויין שנאמרו בהן.

נראה בהבנת דבריו, שחיבור הי"ד החזקה לא בא למנות המצוות, אלא להביא את ההלכות. אותם מעשים שהם הכרחיים לקיום המצוה מהווים חלק בלתי נפרד ממנה. כבר נתבאר לעיל במצות בגדי כהונה שתכונתו של הקודש היא לרומם את כל המחובר אליו אל הקודש. העשיה מבטאת את הכנת החומרים והטיפול בהם, ואף היא מחוברת אל הקודש ולמצוה תחשב. על כן ההגדרה ב"ד החזקה היא "לעשות שמן המשחה". כך מתחילה המצוה, שתכליתה היא למשוח כהנים, מלכים וכלים.
 מקור הגדרה זו הוא ברעיא מהימנא המובא בזהר (ח"ג ק"ט ע"א):

פקודא חד לעשות שמן המשחה.

ממקור זה יש ללמוד שלא רק משום שבפועל אי אפשר למשוח בלי לעשות את השמן, באה ההגדרה "לעשות שמן המשחה", שהרי רעיא מהימנא אינו ספר הלכה.

מצוה זו מיוחדת בקשר ההדוק שלה למשה רבנו. באופן מיוחד נצטוו משה בדווקא במצוה זו.²

אכן, רק משה עשה שמן המשחה ולא נעשה מעולם שמן אחר, כלשון הרמב"ם (הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"א ה"ה):

ומעולם לא נעשה שמן אחר חוץ ממה שעשה משה.

בפיהמ"ש כריתות פ"א מ"א הוסיף הרמב"ם ואמר:

ודע שלא נעשה ממנו כלל ולא ייעשה זולת מה שעשה משה, לאמרו יתעלה "יהיה זה לי", כך בא בקבלה.³

בשני המקומות האלו הזכיר הרמב"ם ענין זה, בהמשך להלכה (שם):

הסך משמן המשחה כזית במזיד חייב כרת, ובשוגג מביא חטאת קבועה שנאמר "ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו", ואין חייבין אלא על סיכת שמן המשחה שעשה משה שנאמר "ממנו", מזה שנאמר בו "שמן משחת קדש יהיה זה לי".

בזה גילתה התורה ששמן המשחה המקורי, היסודי והבלעדי הוא שמן שעשה משה רבנו. עשיית השמן קובעת היא, אפוא, את כחו לדורות, ועל כן המצוה לעשותו נאמרה במיוחד למשה.

את ההלכות בהלכות כלי המקדש פרק א' צריכים לקרוא ברציפות כך:

מצות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו שנאמר "ועשית אותו שמן משחת קדש"⁴. וככה עשהו משה רבינו במדבר... ומעולם לא נעשה שמן אחר חוץ ממה שעשה משה.

בכך יש להבין את הלאו שאמרה תורה על עושה שמן המשחה (הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"א ה"ד):

העושה שמן המשחה כמעשה הזה וכמשקל הזה, ולא הוסיף ולא גרע, במזיד חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה, שנאמר "אשר ירקח כמוהו ונכרת מעמיו", והוא שיעשה אותו להמשח בו, אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור.

² רק במצוה זו נאמר "ואתה קח לך", לא כקטרת שנאמר בה: "קח לך", ולא כשמן המנורה שנאמר בו: "ויקחו אליך".

³ כדברי הגמרא בהוריות (י"א ע"ב) "כולו קיים לעתיד לבוא", וכתב שם בנצוצי אור שמיוסד על מה שאמרו בויקרא רבה פרשה ב', ב': "כל מקום שנאמר 'לי' אינו זו לעולם", והובא ברמב"ם בספר המצוות עשה קע"ו.

⁴ זה הפסוק שנאמר למשה רבנו.

העשיה היא מחייבת, שהרי אם סך משמן זה אינו חייב על משיחתו, שהרי לא עשהו משה. עצם העשיה היא האסורה, כלשון רדב"ז (שם):

נמצאת למד דאין חייב כרת אלא למפטם שמן כדי לסוך בו הוא עצמו, אף על פי שלא סך ממנו מתחייב משעת עשיה, ואם מסרו לציבור אף על פי שסך הוא בעצמו ממנו פטור, שאין חייבין אלא על אותו שעשה משה.

ומכאן למד רדב"ז הלכה נוספת. כתב הרמב"ם בהל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ד הי"ב:

וממנין כהן גדול הוא ראש לכל הכהנים, ומושחין אותו בשמן המשחה, ומלבישין אותו בגדי כהונה גדולה, שנאמר "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק וגו'", ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בבגדי כהונה גדולה בלבד, שנאמר "אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים", כשם שמתרבה בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים.

וכתב על זה רדב"ז:

ואם אין שם שמן וכו'. כן כתב למעלה (פ"א ה"א) שאין המצוה למשוח בו אלא לעשות שמן המשחה ולפיכך אינו מעכב.

הפליג הרדב"ז במצות עשיית שמן המשחה שעיקרו הוא בעצם מציאותו וקיומו, אף שאין משתמשין בו. אף שסיוע גדול לדבריו מהלכה זו שאינו מעכב, מכל מקום הרי הרמב"ם בעצמו כתב בשורש עשירי שעיקר המצוה ותכליתה הוא למשוח, וכך כתב במנין הקצר: "למשוח כהנים גדולים וכו'", הרי שזו המצוה. אף על פי כן למדנו על העיקר הגדול הנמצא בעשיית שמן המשחה על ידי משה רבנו.

שיהיה שמן המשחה

בי"ד החזקה הגדיר הרמב"ם "לעשות", שכן עשייתו של משה רבנו את שמן המשחה עקרונית ומהותית היא, כפי שכתבנו לעיל. ספר המצוות בעיקרו מיועד לכלל ישראל, כמו שאמר הכתוב (דברים ל"ג, ד):

תֹּרְחָה צִוְּיָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יִעֲקֹב.

פסוק זה הוא המקור לתרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיני (מכות כ"ג ע"ב). על כן הפסוק המתאים למקור המצוה בספר המצוות הוא (שמות ל', ל"א):

וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת קִדְשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם.

על כן ההגדרה בספר המצוות היא "שצונו שיהיה לנו שמן המשחה עשוי על המתכונת המיוחדת". השמן כבר עשוי הוא על ידי משה רבנו, ואנו מצווים ששמן זה יהיה לנו "מוכן למשוח בו כהן גדול שיתמנה וכו'".

עצם מציאות שמן המשחה - הוא עיקר המצוה, ובזה כלולה גם המצוה למשוח בשמן זה את הדברים הנצרכים למשיחה.

דברים אלו מחזקים את ההלכה (שנזכרה לעיל) הקובעת שבדיעבד כהן גדול מתרבה בבגדים, שכן לא נצטוו בני ישראל במשיחה אלא במציאות שמן המשחה בלבד. המצוה היא, אפוא, המשך למצוה לעשות את השמן שנאמרה למשה רבנו. אנו מצווים ששמן זה שעשה משה "יהיה זה לי לדרתיכם". מכאן בא האיסור בפסוקים שלאחר מכן (שמות ל', ל"ב-ל"ג):

עַל בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִיָסֵךְ וּבְמִתְכַנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כִּמְהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יְהוָה לְכֶם.

אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כִּמְהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זֶר וְנִכְרַת מֵעַמּוֹ.

"ממנו" - מאותו שמן שעשה משה. המצוה שיהיה השמן מוכן למשוח בו את אשר נצטוונו בו בלבד, ומכאן הלאו לסוך בשמן שעשה משה דווקא.

למשוח

במנין הקצר שעל סדר המצוות כתב הרמב"ם:

למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה שנאמר "שמן משחת קדש יהיה זה".

יש להתבונן בסגנון זה, שכן בפסוק שהביא הרמב"ם לא נאמרה המשיחה כי אם שיהיה שמן. נראה שלכך דקדק הרמב"ם בספר המצוות לכתוב:

שיהיה לנו שמן עשוי על המתכונת המיוחדת מוכן למשוח בו.

רצונו לומר שבמצוה "יהיה זה לי לדרתיכם" כלולה גם המצוה למשוח, שהיא תכלית מציאות השמן.

במנין הקצר מביא הרמב"ם את תכלית המצוה, שכן זה החלק הראוי להמנות במנין המצוות, וכשנחתנין למניינא נקטינן בתכלית המצוה, כלשון הרמב"ם בשורש העשירי:

וכן "קח לך בשמים ראש" - לא יימנה, ואמנם יימנה הציווי שצוה שנמשח כהנים גדולים ומלכים וכלי הקדש בשמן המשחה המתואר.

אלו דברים צריכים משיחה

לשונות הרמב"ם

בספר המצוות כתב הרמב"ם שיהיה שמן המשחה מוכן:

למשוח בו כהן גדול שיתמנה כמו שאמר "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה". וממנו ימשחו קצת המלכים כמו שהתבאר בתלמוד בדין מצוה זו. וכבר נמשח בו המשכן וכל כליו, לא ימשחו בו הכלים לדורות, כי בבאור אמרו בספרי שבמשיחתן של אלו, רוצה לומר כלי המשכן, הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא.

לשון הרמב"ם מדוקדקת, כמו שכתב הר"פ פרלא (ח"ג, עונש י"א, נ"א ע"א):

הרי שלא כתב שם בעיקר המצוה אלא משיחת כהן גדול בלבד, וכן מבואר בפיהמ"ש להרמב"ם ריש כריתות עיי"ש. אלא שכתב דרך אגב שנמשחו ממנו גם כן קצת המלכים וגם בימי משה נמשחו בו כלי המשכן ואין זה נוהג לדורות.

רק משיחת כהן גדול היא מצוה מחוייבת לדורות, מה שאין כן משיחת מלכים ומשיחת כלי המקדש.

לעומת לשונו המדוקדקת במצוה ל"ה, כתב בשורש העשירי שאין למנות ההקדמות אלא התכלית:

ואמנם יימנה הציווי שצוה שנמשח כהנים גדולים ומלכים וכלי הקדש בשמן המשחה המתואר.

כאן כלל הרמב"ם את שלושתם בחדא מחתא, שכולם מבטאים את תכלית עשיית שמן המשחה. בשמן שעשה משה, עליו נאמר "ואתה קח לך בשמים ראש", נמשחו כל הדברים הללו ועל כן אפשר לכללם יחד כדברים שהם תכלית שמן המשחה.

במנין הקצר שעל סדר המצוות כתב הרמב"ם:

למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה.

המנין הקצר נמצא בפתח ספר הי"ד החזקה, ועניינו למנות כל המצוות שלא יחסר החיבור דבר. על כן הגדרת המצוה מתאימה גם לי"ד החזקה וגם למנין המצוות. על כן השמיט את משיחת כלי המקדש, שזו הרי לא מצוה לדורות, וכמו שפסק בי"ד החזקה. אמנם בתחילת דבריו בהל' כלי המקדש והעובדים בו כתב:

מצוות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו.

כאן לא פירט הרמב"ם כיון שבראשית דבריו הביא את הציווי שנצטוה משה רבנו, ובציווי זה כלולים כל הדברים הצריכים משיחה.

משיחת כלים

לאחר מכן בהלכות שמן המשחה (הי"ב) כתב הרמב"ם בענין הכלים:

כל כלי המקדש שעשה משה במדבר לא נתקדשו אלא במשיחתן בשמן המשחה שנאמר "וימשחם ויקדש אותם", ודבר זה אינו נוהג לדורות, אלא הכלים כולן כיון שנשתמשו בהן במקדש במלאכתן נתקדשו שנאמר "אשר ישרתו במ בקודש", בשירות הם מתקדשין.

בהלכה, לכאורה, לא הביא הרמב"ם את דברי הספרי שהביאם בספר המצוות:

שבמשיחתן של אלו, רוצה לומר כלי המשכן, הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא.

לשונו בהלכה לכאורה מורה שלדורות אין צריך קידוש במשיחה, ועבודתן בלבד היא מחנכת ומקדשתן.

נראה שאין הדברים כן, וגם בהלכה הביא הרמב"ם שמשחתן של כלי המשכן על ידי משה מקדשת את כל הכלים לדורות. העבודה בכלים רק מגדירה אותם ככלי המקדש, וכיון שהם נחשבים לכלי המקדש הרי נתקדשו מכח משיחת משה שפעלה לדורות כמו שיתבאר להלן בסמוך.

בהל' כלי המקדש והעובדים בו פ"א הי"ט, אחר שפירט מדות הלח והיבש שהיו במקדש, כתב הרמב"ם:

כל המדות האלו קודש ומכלי השרת, אלא שמדות הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ, וכלי היבש לא נמשחו אלא בפנים, לפיכך בירוצי מדות הלח קודש, ובירוצי מדות היבש חול.

ביאור הדברים: כיון שמשה רבנו משח את כלי הלח מבפנים ומבחוץ, הרי גם בירוצי המדות שהם החלקים שנשפכים החוצה, הם קודש. אבל כלי היבש שלא נמשחו אלא מבפנים, בירוציהם חול.

הרי שמשחת משה פועלת לדורות לכל הכלים, אף לאלו שעבודתן מחנכת ומקדשתן. ולשון הרמב"ם מדוקדקת להפליא במה שכתב בהל' י"ב:

כל כלי המקדש שעשה משה במדבר לא נתקדשו אלא במשיחתן.

קרא הרמב"ם לכלים "כלי המקדש", אף שבמדבר איקרי "משכן". אין זה מדרכו של הרמב"ם לקרוא למשכן מקדש, עי' הל' בית הבחירה פ"א ה"א, שאף שהביא הפסוק "ועשו לי מקדש", המשיך וכתב:

וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו.

וכן כתב שם בהמשך הדברים.

כאן דקדק לכתוב "כלי המקדש", כיון שהכלים נמשחו לדורות ומציאותן נשארה לדורות, אף שבפועל הם נתחלפו לכלים אחרים ודו"ק.

דברי הספרי (נשא, מ"ד) שהביא הרמב"ם, אף הם מאירים באור יקרות:

וימשחם, מבפנים ומבחוץ. ר' יאשיה אומר מדת הלח נמשחו מבפנים ונמשחו מבחוץ, מדת היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ... רבי אומר "וימשחם ויקדש אותם" למה נאמר, והלא כבר נאמר "וימשח אותו ויקדש אותו", ומה תלמוד לומר "וימשחם ויקדש אותם", מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא.

שתי הדרשות קשורות זו בזו, שהמשיחה לעתיד לבוא קובעת לדורות אם משוחים הם מבפנים או מבחוץ, והנפקא מינה היא בירוצי המידות.

משיחת מלך

הלכות כלי המקדש והלכות מלכים

דין משיחת מלך הביא הרמב"ם ב"ד החזקה בשני מקומות: בהלכות כלי המקדש והעובדים בו פ"א, ובהלכות מלכים פ"א. שני פנים יש למשיחת מלך. האחד מצד שמן המשחה כמו שהביא הרמב"ם בדבריו בספר המצוות מצוה ל"ה ובהגדרת המצוה במנין הקצר:

למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה.

השני הוא מצד הלכות מלכים (פ"א ה"ז):

כשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה, שנאמר "ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו", ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שההלכות ירושה שנאמר "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל"... כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר "כסאך יהיה נכון עד עולם".

אף שהמלך דוד נמשח לעולם, מכל מקום קיימת המצוה למשוח מלכים גם לדורות. דין משיחת המלך הביא הרמב"ם בשני המקומות הנזכרים בשינויים קלים. בהלכות כלי מקדש פ"א הי"א כתב:

אין מושחין את המלך אלא על גבי המעיין, ואין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם שנאמר "הוא ובניו בקרב ישראל", ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לברו...

ובהלכות מלכים פ"א הי"א, י"ב כתב:

כשמושחין מלכי בית דוד אין מושחין אותן אלא על המעיין. ואין מושחין מלך בן מלך, אלא אם כן היתה שם מחלוקת או מלחמה מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת.

בספר משנת יעקב בהלכות כלי המקדש והעובדים בו (שם) שאל:

אין מושחין את המלך אלא על גבי המעיין. הרמב"ם הביא דין זה גם פה בהלכות כלי המקדש מלבד שהביאה בפ"א ממלכים הי"א. וצ"ב, דמה שייכא הלכה זו להלכות כלי המקדש בהדי ההלכות של שמן המשחה, דהא ודאי נראה פשוט דאם ימשחו אותו שלא על המעיין, בדיעבד שפיר דמי, כיון דדין דעל המעיין הוא רק לסימן שתימשך מלכותו, ואם כן

הוא רק הלכה בהלכות משיחת מלכים שצריך למושחו על המעיין, והלכה כזו לא שייכא אלא בהלכות מלכים וכמו שהביאה הרמב"ם שם, אבל מה שייכא להלכות שמן המשחה דהביאה הרמב"ם משום זה בפ"א מכלי המקדש, וצ"ע.

דקדוק נוסף דקדק האדמו"ר מלובביץ' בהתוועדות פרשת וירא ה'תשמ"ג (אות כ"ו):

ענין זה שצורך המשיחה כאשר ישנה מחלוקת הוא בשביל ענין צדדי (לסלק המחלוקת) כותב הרמב"ם גם בהלכות כלי המקדש (פ"א הי"א) אבל שם כותב ב' טעמים בדבר: "כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו" מה שאין כן בהלכות מלכים כותב רק הטעם "כדי לסלק המחלוקת". ולכאורה, הרי זה דבר תמוה. בהלכות כלי המקדש מדובר אודות עשיית שמן המשחה, ובדרך אגב מביא כבר את הדין שאין מושחין מלך בן מלך שזהו דין שמקומו העיקרי הוא בהלכות מלכים, ואף על פי כן בהלכות כלי המקדש מבואר שהמשיחה היא כדי "לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו", ואילו בהלכות מלכים (שזהו המקום העיקרי ששם צריכים לבאר את הדינים הקשורים עם משיחת מלך) מובא רק שהמשיחה היא "כדי לסלק המחלוקת" ולא הובא הענין הנוסף שבו "להודיע לכל שזהו מלך לבדו"...

ומאחר שהרמב"ם לא כתב זאת בהלכות מלכים משמע שפרט זה נוגע בעיקר בהלכות (כלי המקדש) שמן המשחה מה שאין כן בהלכות מלכים ואכ"מ.

החידוש שבמשיחת מלך

משיחת מלך - חידוש גדול יש בה. הרי המלך אינו מהעובדים במקדש והוא נחשב לזר, והשמן הלא שמן משחת קדש הוא⁵. הראשונים נדרשו לשאלה זו. אבן עזרא (שמות ל', ל"ג) מתייחס בדבריו לשאלה זו, ואחר שהביא כמה דרכים לבאר ענין זה ודחה אותן, כתב:

ולפי דעתי כי כל המצות אמת הם לדורות ישראל, כמו שלא יעלו עולה רק במקום הנבחר, והנה גדעון (שופטים ו'), ושמואל (שמואל א' ז'), גם אליהו בהר הכרמל (מלכים א' י"ח) העלו עולות... והנה הכל הוראת שעה. גם ככה נוכל לומר בדברי שלמה, כי על הוראת שעה ביד נתן הנביא או גד נמשח בשמן המשחה.

⁵ לשאלה זו נדרש גם תוס' הרא"ש בהוריות י"א ע"ב, והובאו דבריו בספרו של החיד"א שער יוסף על הוריות שם (ד"ה "ובו נמשחו"). דברי תוס' הרא"ש אינם מתאימים לשיטת הרמב"ם, עיי"ש בדברי החיד"א.

הרמב"ן הביא דברי האבן עזרא ואמר עליהם:

ואין כן דעת רבותינו.

וכוונתו לדברי הגמרא שאומרת שמלכתחילה נמשחו בשמן המשחה כהנים ומלכים וזה חלק מקיום מצות שמן המשחה.

הרמב"ן עצמו מוצא רמז בפסוקים למשיחת מלכים, ונביא עיקר דבריו (שמות ל', ל"ג):

... אבל כך הדבר, צוה שימשח בו עתה אהרן ובניו, ואמר "שמן משחת קדש יהיה זה לי", למשוח בו משיח קדשי אשר אבחר בו "לדורותיכם", ולא יתן על זר שאיננו לי, ולכן ימשחו בו המלכים והכהנים הגדולים, כי שניהם משיחי ה'. וכתוב (תהלים פ"ט) "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו", בשמן שהוא משחת קדש לי.

הנמשח בשמן המשחה הוא משיח ה'. הרי זה כאילו הקב"ה מושח את המלך ועליו נאמר: "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם".

ביאור לשונות הרמב"ם בהלכות כלי המקדש

מתוך כך נבוא לבאר את לשונות הרמב"ם.

שמן משחת קודש ראוי שיהיו כל מעשיו בקודש. אכן הכלים נתקדשו בקודש ואף כהן גדול נמשח בקודש. אבל למשוח מלך צריך להוציא את שמן המשחה ולמשחו בחוץ. בהלכות שמן המשחה עלינו ללמוד את הצורה ואת המשמעות של משיחה חוץ לבית המקדש.

ההלכה האחת היא שאין מושחין אלא על גבי המעיין. אף שמוציאין השמן החוצה, לא לכל מקום אפשר להוציאו ואין משתמשין בו אלא על גבי מעיין.

נראה שהלכה זו יכולה להתבאר על פי מה שאמרו במכילתא (בא, הקדמה). אחר שנקבע שרק ארץ ישראל ראויה לנבואה אמרו:

אם תאמר דן אני מן הנביאים שנדבר עמהם בחוצה לארץ, אף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות... ואף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ ובזכות אבות לא נדבר עמהם אלא במקום טהור של מים.

יש לומר, אפוא, שהלכה זו שמושחין המלך על גבי מעיין היא הלכה בהלכות שמן המשחה מלבד היותה הלכה בהלכות מלכים. מצד היותו שמן משחת קודש, הרי שיש למשוח בו רק על גבי מעיין טהור.

אף ההלכה שמושחין מלך בן מלך כשיש מחלוקת קשורה להלכות שמן המשחה, ודווקא בהלכות אלו ראוי להוסיף את ההוספה: "ולהודיע לכל שזהו מלך לברו". יתבארו הדברים על פי הרמב"ם בפירושו המשניות (כריתות פ"א מ"א):

...אלא שאם אירע סכסוך וקטטה בזרע דוד אי זה איש למנות אם פלוני או פלוני, והיתה אחר כך הסכמת הכל על אחד מהם, או שהלכו הרוב אחריו, או שמנוהו הסנהדרין או נביא או כהן גדול, או שהושגה המלכות לאחד מהן באיזה אופן שיהיה, הרי זה נמשח בשמן המשחה כדי להפסיק הקטטה והמלחמה ולסלק המחלוקת וידעו ההמון שזה הוא משיח ה' שייראוהו.

אף הרמב"ם, כרמב"ן, משתמש בביטוי "משיח ה'". המשיחה כביכול נעשית על ידי הקב"ה. שמן המשחה שנעשה על ידי משה רבנו על פי מצות ה' הרבה ניסים היו בו, והרי הוא שמן קדשו של הקב"ה, "בשמן קדשי משחתיו". על כן בהלכות שמן המשחה מוסיף הרמב"ם "וליהודיע לכל שזהו מלך לבדו", דהיינו שהוא משיח ה'. הרי זו הלכה שמבטאת את המיוחד שבשמן המשחה, שהנמשח ממנו הרי הוא משיח ה'. בהלכות מלכים די בהלכה שהוא נמשך לסלק המחלוקת, ובזה כלול גם שידעו הכל. רק בהלכות כלי המקדש מצד שמן המשחה חילק הרמב"ם לשתי בחינות, האחת סילוק המחלוקת וזה מצד הממנים, והשנייה מצד ההמון שרק שמן משחת קודש שעשה משה רבנו ושנעשו בו הניסים הוא הקובע את משיח ה'. דברים אלה מקבלים חיזוק מלשון הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פמ"ה):

אבל שמן המשחה כלל שתי תועליות, לבשם דבר שנמשחים בו, והדעה ברוממות אותו הדבר הנמשח וקדושו וכבודו על זולתו ממינו, בין שהיה אדם או בגד או כלי, הכל חוזר ליראת המקדש, שהיא סבה ליראת ה'.

שני דברים יש ללמוד מלשון הרמב"ם במורה נבוכים. הדבר האחד ששמן המשחה בא להודיע על רוממות הנמשח וזה ממהות שמן המשחה, ועל כן מקום הלכה זו הוא בהלכות שמן המשחה בתוך הלכות כלי המקדש כמו שבארנו. הדבר השני הוא שעיקר מקומו של שמן המשחה הוא במקדש ולמען יראת המקדש. משיחת מלך חוץ לבית המקדש צריכה הסבר מיוחד מבחינת תפקידו של שמן המשחה ומקומו, ועל כן האריך הרמב"ם בהלכות כלי המקדש בסיבת משיחת מלך בן מלך כשיש מחלוקת כמו שבארנו.

כהן משוח מלחמה

בהל' כלי המקדש והעובדים בו בפ"א ה"ז כתב הרמב"ם:

אין מושחין ממנו לדורות אלא כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד בלבד.

ובהל' מלכים פ"ז ה"א כתב:

אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה, ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא משוח מלחמה.

המפרשים (עי' יד איתן) הראו מקורו של הרמב"ם⁶ בגמרא הוריות י"ב ע"ב. הגמרא אמרה שכהן משוח מלחמה אין נוהגין בו דיני כהן גדול "חוץ מחמשה דברים האמורים בפרשה, לא פורע לא פורס ואינו מטמא לקרובים ומוזהר על הבתולה ואסור באלמנה ומחזיר את הרוצח, דברי ר' יהודה, וחכמים אומרים אינו מחזיר". ושאלה הגמרא "מנא הני מילי" וענתה:

דתנו רבנן "והכהן הגדול מאחיו", זה כהן גדול, "אשר יוצק על ראשו שמן המשחה", זה משוח מלחמה, "ומלא את ידו ללבוש את הבגדים", זה מרובה בגדים, על כולן הוא אומר: "ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרוס ועל כל נפשות מת לא יבא".

יש להבין מדוע השמיט הרמב"ם משוח מלחמה בתוך דבריו במצוה ל"ה ובמנין הקצר בהם פרט את הדברים הצריכים שמן המשחה להמשח בו. נראה לומר, שהרי מצות משוח מלחמה היא מצוה בפני עצמה, ואם היה הרמב"ם כוללה בהגדרת המצוה כאן, אין מקום למצוה נוספת. זו לשון הרמב"ם במצות עשה קצ"א:

היא שצונו שנמנה כהן שיוכיח לעם תוכחת המלחמה ויחזיר מי שאינו ראוי לו להלחם... וזה הכהן נקרא כהן משוח מלחמה.

בודאי המשיחה היא צורת המינוי לכהן משוח מלחמה, ואם כן משיחתו היא מצוה בפני עצמה ולא כללה הרמב"ם בין הדברים להם מוכן שמן המשחה. בעומק הענין יש לומר שאין מכינים שמן המשחה למלחמה. במקורו כולו טוב וחסד ואינו שייך למלחמה. על כן במצות הכנתו אין משוח מלחמה נכלל. אמנם אחר שיש שמן משתמשים בו להעלות ולרומם את המלחמה שתהיה מלחמת השם וזו מצות כהן משוח מלחמה.

"קח לך בשמים ראש"

לעיל הזכרנו שאין ראוי להכין שמן המשחה למלחמה. עניינו הוא למעלה ממקומה של המלחמה. נרחיב מעט בענין. כבר הזכרנו את לשון הרמב"ם והרמב"ן על מי שנמשח בשמן המשחה שהוא "משיח ה'". הרי זה כאילו נמשח על ידי ה' בעצמו. על כן שמן המשחה הרבה ניסים נעשו בו, ומקומו הוא, אפוא, מעל ומעבר למציאות המוחשית. זו לשון ערוך השלחן העתיד הלכות כלי המקדש (סי' ט"ז סע' ד):

ויראה לענ"ד הטעם שנעשה בשמן המשחה נסים הרבה מכל הדברים שנעשו במקדש, שמפני ששמן המשחה חמירא קדושה שהיא מקדשת אחרים ובלעדה לא תחול הקדושה על המשכן ועל כל כליו, לפיכך לא היתה

⁶ הכס"מ בהל' כלי המקדש פ"א ה"ז כתב: "ומשוח מלחמה - פשוט הוא ששמו מוכיח עליו שנקרא משוח", וזה תמוה, שלשון משיחה הושאלה לכל לשון שררה, עיי' רש"י ורמב"ן שמות כ"ט, כ"ט, "למשחה בהם".

ראויה שתהא עשייתה על ידי אדם יהיה מי שיהיה זולתי משה רבינו, ולכן בהכרח להעשות בו נסים כדי שיתקיים לעולם מפני שאין ראוי איש אחר לעשותו. ולדעתי לכן כתיב בשמן המשחה: "ואתה קח לך בשמים ראש וגו'", ובקטרת כתיב: "קח לך סמים" ולא כתיב "ואתה קח לך", דהכי פירושו "ואתה קח לך", ולא אחר, דאין אחר ראוי לזה, מה שאין כן בשמן של מנורה כתיב "ואתה תצוה וגו' ויקחו אליך שמן זית זך", כלומר בשם הציווי רק עליך אבל העשיה על ידי אחר, מה שאין כן בשמן המשחה רק אתה קח לך ועשה, ולא אחר כי אין ראוי לזה זולתך.

לאור דברים אלו יש להבין דברי ריה"ל בספר הכוזרי. אחר שבאר החבר בהרחבה את הדמיון של המשכן לגוף אדם, שאלו מלך כוזר (מאמר שני, כ"ז ואילך):

אמר הכוזרי: הפלאת להמשיל משלך החבר, אולם על הראש וחושיו עדיין לא שמעתי משל בדברך, ואף לא על שמן המשחה.
אמר החבר: אכן שורש החכמה, הלא הוא עשרת הדברות, מופקד בארון אשר הוא במדרגת הלב... פה המקור לשתי החכמות, חכמת התורה שנושאהיה הם הכהנים, וחכמת האלוהות שנושאהיה הם הנביאים. אלה ואלה היו יועצים נבונים לאומה ומוכיחיה וכותבי זכרונותיה. הם הם ראש האומה.

מבואר, אפוא, ששמן המשחה שייך לראש האומה שהוא מורכב מהתורה והנבואה. "בשמים ראש" רומז להיות שמן המשחה ראש לכל ועליון על כל. משם באה הקדושה לכל כלי המשכן. על כן יוצקים את שמן המשחה על ראש הנמשח ומשם יורד ומשפיע על שאר החלקים.

וכן כתב רדב"ז (טעמי המצוות מצוות ש"ה-ש"ז):

ועל דרך הסוד דע כי השמן הזה רומז להשפע היורד מעתיקא קדישא והוא משחא דרבותא כד"א כשמן הטוב היורד על פי מדותיו ממש ולכן נקרא "שמן משחת קדש", לפי שהוא רומז בקדש הקדשים בחכמה עילאה... ודע כי שמן המשחה לפי שהוא רומז לראש הבנין היו מושחין בו הראש.

